

УДК 811.14

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ ΣΟΦΟΣ У ДАВНЬОГРЕЦЬКІЙ МОВІ

Лазер-Паньків Олеся Василівна,

канд. філол. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті представлено результати дослідження особливостей лексичної репрезентації концепту ΣΟΦΟΣ у давньогрецькій мові. На основі семантичного аналізу лексем-репрезентантів концепту ΣΟΦΟΣ характеризуються його поняттєва, образна та ціннісна складові.

Ключові слова: концепт ΣΟΦΟΣ, лексеми-репрезентанти, вербалізація, семантичний аналіз, метафора, метонімія.

У сучасному мовознавстві значна увага дослідників приділяється дослідженню концептів ментальної сфери життєдіяльності людини на матеріалі різних мов. Як зазначає Т. В. Леонтєва, "мовні свідчення того, як уявляє людина себе ... є одним із центральних об'єктів антропологічної лінгвістики" [Леонтєва 2008, 3].

Питання визначення понять "розум, мудрість", наявність яких вважається ознакою розумної людини, а відсутність свідчить про невисокі ментальні здібності, викликало інтерес ще з античності. Так, у діалозі "Протагор" Платона знаходимо роздуми щодо тогочасного уявлення про мудрість, "як певні готові знання-вміння, які перебувають у володінні індивіда (а не бога, як у співців, поетів та віщунів) та складають його суть – душу" [Липкин]. Навчитися і стати було одним і тим самим. Як зазначає А. І. Липкін, "відомі на той час уявлення про розум та мудрість годилися для торгівлі, ремесла, управління" [Липкин].

Квінтесенцію античного тлумачення поняття "мудрість" як "практично-технічного вміння" подає О. Ф. Лосєв, зазначаючи, що "суміш побутових та банальних висловлювань з кривавими злочинами та протиприродними шлюбами, великий життєвий досвід, дотепність і безстрашна самовідданість – це дійсно залишається для нас чимось незрозумілим, особливо коли вся ця протиприродна суміш отримує назву мудрості" [Лосєв 1986, 23].

Доповнення відомостей про моральні та етичні пріоритети давніх еллінів та визначення характеристик розумної (з точки зору давніх еллінів) людини стає можливим завдяки дослідженню особливостей репрезентації концепту ΣΟΦΟΣ у давньогрецькій мові.

Мета дослідження – дати інтерпретацію давньогрецьких лексем-репрезентантів концепту ΣΟΦΟΣ, з'ясувати їх семантичні особливості, виявити у їх семантичній структурі концептуальні метафори як засіб об'єктивації досліджуваного концепту та проаналізувати їх емоційно-ціннісну конотацію.

Для аналізу в якості **об'єкта** дослідження був обраний концепт ΣΟΦΟΣ у давньогрецькій мові. Услід за В. І. Карасиком, концепт розглядається як "багатовимірне смислове утворення, у якому виокремлюються ціннісна, образна та поняттєва сторони" [Карасик 2004, 109].

Предмет дослідження – особливості понятійної, образної та ціннісної складових досліджуваного концепту. Для окреслення особливостей понятійної складової концепту ΣΟΦΟΣ у давньогрецькій мові було здійснено аналіз словникових дефініцій

лексемі-репрезентанта концепту, у яких, за М. В. Піменовою, у вигляді семантичних компонентів (сем) актуалізуються понятійні ознаки [Піменова 2007, 314], та визначено семантичні особливості синонімів лексемі-репрезентанта концепту. Було також проаналізовано етимологію деяких лексем-репрезентантів концепту ΣΟΦΟΣ, що дозволило визначити внутрішню форму імені, на основі аналізу якої можна говорити про понятійний компонент концепту.

Образні ознаки було виявлено шляхом зіставлення прямих та переносних значень лексем-репрезентантів концепту ΣΟΦΟΣ та аналізу образних засобів його об'єктивації (когнітивних метафор, метонімії).

Дані аналізу понятійної та образної складових концепту ΣΟΦΟΣ становили основу для окреслення емоційно-ціннісної сторони досліджуваного концепту.

Матеріалом дослідження слугували давньогрецькі лексемі-репрезентанти концепту ΣΟΦΟΣ (79 одиниць), вилучені методом суцільної вибірки зі словників давньогрецької мови [Дворецкий 1958, Liddle, Frisk 1959–1961].

Для вербалізації концепту ΣΟΦΟΣ у давньогрецькій мові використовується значна кількість лексем. Домінантною є лексема σοφός 3, яка, за даними словників, вживалася у давньогрецькій мові у значеннях: 1) досвідчений, вправний; 2) розсудливий, кмітливий; 3) розумний; 4) вчений, мудрий; 5) винахідливий [Дворецкий 1958, Liddle, Frisk 1959–1961].

У результаті проведеного аналізу словникових дефініцій основних лексем-репрезентантів концепту ΣΟΦΟΣ, їх синонімів та спільнокоренових дериватів було виокремлено низку семантичних ознак, які формують понятійну складову структури концепту ΣΟΦΟΣ.

Однією з семантичних ознак концепту ΣΟΦΟΣ у давньогрецькій мові є "**розумний = знаючий**", що вербалізується у лексемах σοφιστής ó *знавець, майстер, винахідник, мудрець, ἐπιστήμων 2 знаючий, досвідчений, розумний, συνέτος 3 розсудливий, мудрий, проникливий, знаючий*.

Як зазначає І. О. Аполонов, мудрість, "первісно представлена в окремих символах, що охоплюють сферу пізнання, хитрості, мистецтва та управління, осмислювалася, перш за все, як ефективне застосування стихійної сили розуму" [Аполонов 1999, 145]; актуальним для еллінів було розуміння мудрості як "практичного знання, як еманациї знання у дійсність" [ibid.]. Семантична ознака "**розумний = майстерний, вправний; винахідливий**" вербалізується у лексемах σοφός 3 *досвідчений, вправний, розсудливий, кмітливий, розумний, вчений, мудрий, винахідливий, ἔνσοφος 2 мудрий, майстерний, δεξιός 3 правий, прихильний, розумний, майстерний, δαίφρων хоробрый, розумний, майстерний, μητιόεις мудрий, майстерний, ἐσθλός 3 хороший, мужній, благородний, розумний, вправний, досвідчений, знатний та φράδμων 2 розумний, винахідливий*.

Важливим фактором, який визначав високий рівень розумових здібностей людини, був досвід. Часто розумною вважалася людина саме завдяки здобутим на практиці знанням та вмінням, а їх відсутність, навпаки, свідчила про низький рівень інтелектуального розвитку. Семантична ознака "**розумний = досвідчений**" актуалізується, зокрема, у лексемах σοφός 3 *досвідчений, вправний, розсудливий, кмітливий, розум-*

ний, вчений, мудрий, винахідливий, ἐπιστήμων 2 знаючий, досвідчений, розумний, ἐσθλός 3 хороший, мужній, благородний, розумний, вправний, досвідчений, знатний, праγματικός 3 досвідчений, сильний, розумний (< πρᾶγμα τό дія; заняття). Поняття досвідченості / недосвідченості тісно пов'язане з віковими характеристиками людини, що створює у свідомості греків стійкий стереотип "старий = досвідчений = розумний". Свідченням цього є, зокрема, дані етимології лексем παλαιόφρων 2 який має давню мудрість, досвідчений (< παλαιός 3 старовинний, давній + φρήν ή душа; розум; мислення) та συνετός 3 розсудливий, мудрий, проникливий, знаючий (< ἔτος τό рік). Таке стереотипне уявлення зафіксоване також вживанням лексеми ή συνετή <ήλικία> (дослівно – розумний, мудрий <вік>) у значенні зрілий <вік>.

Як показує семантичний аналіз лексем-репрезентантів концепту ΣΟΦΟΣ, у свідомості давніх еллінів опозиція "розумний / дурень" межує з опозицією "здоровий / хворий". Людина з високим рівнем розумового розвитку усвідомлюється як людина здорова (ύγιής 2 здоровий, неушкоджений, розумний, правильний) або така, яка має здоровий розум (σώφρων розсудливий, стриманий, непорочний < σάος 3 здоровий + φρήν ή душа; розум; мислення).

При аналізі семантичних компонентів лексем-репрезентантів концепту ΣΟΦΟΣ знаходимо також свідченням того, що, на думку еллінів, людина, щоб вважатися розумною, повинна бути "багато-" та "добре-мислячою", що вербалізується, зокрема, лексемами διανοητικός 3 розумний, інтелектуальний, ἐξέφρων 2 розумний, розсудливий (досл. який має душу, розум < ἔχω мати + φρήν ή душа; розум; мислення), πολυφρόντιστος 2 глибокодумний, розумний (досл. який багато думає < πολύ дуже, найбільш + φροντίζω думати, піклуватися), εὐγνώμων 2 доброзичливий; благородний; розумний, розсудливий (досл. з гарною думкою < εὖ добре + γνώμη ή розум; знання; переконання; думка), πολυγνώμων 2 дуже розумний (досл. з численними думками < πολύ дуже, найбільш + γνώμη ή розум, знання, переконання), **обачною** та **обережною** (περίνοος 2 дуже обачливий, розумний, σύννοος 2 замислений, занепокоєний, розсудливий, обережний, φραδής 2 розсудливий, обережний, περιφραδής 2 дуже обачливий, розумний).

Важливими для характеристики людини як розумної для давніх греків були також певні соціальні аспекти її життя: ставлення до інших людей, шана та відомість у суспільстві, благородність, мужність тощо. Саме тому при аналізі лексем-репрезентантів концепту ΣΟΦΟΣ виокремлюються такі його семантичні ознаки як **"розумний = прихильний, доброзичливий"** (εὐφρων 2 радісний; прихильний; розумний, розсудливий, εὐφρονέων 2 розумний, прихильний, εὐγνώμων 2 доброзичливий; благородний; розумний, розсудливий, ἐπιεικής 2 помірний; достатний; зручний; правильний; обдарований), **"розумний = славетний, шанований"** κλυτόνοος 2 мудрий (досл. зі славетним розумом < κλυτός 3 славетний + νοῦς ό розум), πολύφραστος 2 дуже розумний; прославлений (досл. про якого багато говорять < πολύ дуже, найбільш + φράζω говорити, оголошувати), ἐσθλός 3 хороший, мужній, благородний, розумний, вправний, досвідчений, знатний, κεδνός 3 турботливий, вірний; шанований, достойний; хоробрый; дорогий; радісний, щасливий), **"розумний = муж-**

ній" δαίφρων *хоробрий, розумний, майстерний*, ἐσθλός 3 *хороший, мужній, благородний, розумний, вправний, досвідчений, знатний*, κεδνός 3 *турботливий, вірний; шанований, достойний; хоробрий; дорогий; радісний, щасливий*) "**розумний = достойний**" (κεδνός 3 *турботливий, вірний; шанований, достойний; хоробрий; дорогий; радісний, щасливий*, εἰκώς (εἰοικώς) *який личить; гідний*, ἐπιεικής 2 *помірний; достатній; зручний; правильний; обдарований*), "**розумний = хороший поради́к**" (βουλῆεις *який може давати хороші поради; розумний*, πολύβουλος 2 *дуже розумний, мудрий* (досл. з численними порадами < πολὺ дуже, найбільш + βουλή ή воля, думка, порада)) та "**розумний = благородний**" (ἐσθλός 3 *хороший, мужній, благородний, розумний, вправний, досвідчений, знатний*, εὐγνώμων 2 *доброзичливий; благородний; розумний, розсудливий*).

Для розуміння сутності концепту як ментального утворення, у якому фіксується своєрідність культури того чи іншого етносу, необхідно звернутися також до аналізу його образної складової.

Найбільш часто вживаним засобом об'єктивації абстрактних понять, до яких належать і розумові здібності людини, у давньогрецькій мові є метафора. Саме завдяки метафоричному переносу, сутність якого, за Дж. Лакофом та М. Джонсоном, "полягає у осмисленні та переживанні явищ одного роду у термінах явищ іншого роду" [Лакофф 1990, 389], розумові здібності людини – складне та недоступне для безпосереднього спостереження людиною поняття – змальовуються через посередництво більш простих та знайомих.

Численні приклади метафоризації розумових здібностей людини свідчать про активну і продуктивну експлікацію цієї характеристики людини засобами вторинної номінації. На основі класифікації концептуальних метафор, запропонованої Дж. Лакофом та М. Джонсоном [Лакофф 1990], при аналізі лексем-репрезентантів концепту ΣΟΦΟΣ було виокремлено наступні типи метафоричного переносу:

1) Просторова (орієнтаційна) метафора, яка полягає у концептуалізації предметів чи явищ у категоріях простору: βαθυμῆτα *мудрий* (βαθύς, εἶα, ὁ *глибокий* + μῆτις ή *мудрість*), ἀκρόσοφος 2 *дуже розумний* (ἄκρος 3 *верхній* + σοφός 3 *мудрий*).

2) Онтологічна метафора – трактування абстрактних понять та фізичних об'єктів як певних матеріальних сутностей та речей. Так, вербалізація концепту ΣΟΦΟΣ відбувається через метафоричне представлення розумної людини як смності, у якій міститься розум, а розуму – як об'єкта володіння. Такий тип метафоризації простежується, зокрема, у лексемі νοῦβουτικός 3 *розумний* (досл. *повний розуму* < νοῦς ὁ *розум* + βύω *наповнювати*), а також у лексемах, до складу яких входить морфема ἐχ- (< ἔχω *мати*): ἐχέθυμος 2 *який володіє собою; розумний* (досл. *який має дух* < ἔχω + θυμός ὁ *дух*), ἐχέφρων 2 *розумний, розсудливий* (досл. *який має душу, розум* < ἔχω + φρήν ή *душа; розум; мислення*), νοῦνεχής 2 *розумний, розсудливий* (досл. *який має розум* < νοῦς ὁ *розум* + ἔχω).

Застосування онтологічної метафори (і, як наслідок, репрезентація розуму як реального об'єкта) дозволяє наділяти розум людини конкретними характеристиками, притаманними реальним предметам. Так, етимологічний аналіз лексеми βριθύνοος 2 *мудрий, розумний* дозволяє побачити розуміння давніми греками розумної людини

як такої, яка має "важкий розум" (βριθύς, εἶα, ὁ *важкий* + νοῦς ὁ *розум*). Аналіз словникових дефініцій лексеми πικνός 3 *цільний, товстий; міцний, твердий; сильний, важкий; розумний* показує, що у свідомості давніх еллінів людина була розумною завдяки "твердому" та "сильному" розуму.

Особливості образної складової концепту ΣΟΦΟΣ у давньогрецькій мові визнаються також використанням метонімічних моделей:

1) "частина – ціле". У такому випадку характеристика певної частини людини (духу, грудної перегородки, розуму) екстраполюється на всю людину. Метонімічне перенесення цього типу простежується у семантиці усіх лексем, до складу яких входять морфеми νοο- (νοῦς ὁ *розум*) (σοφόνους 2 *мудрий*, досл. з *розумним розумом* < σοφός 3 *досвідчений; розсудливий; розумний* + νοῦς ὁ; κλυτόνοος 2 *мудрий*, досл. зі *славетним розумом* < κλυτός 3 *славетний; чудовий; дивовижний* + νοῦς ὁ), θυμο- (θυμός ὁ *дух*) (θυμοσοφικός 3 та θυμόσοφος 2 *розсудливий, розумний*, досл. з *розумним духом* < θυμός ὁ + σοφός 3 *досвідчений; розсудливий; розумний*) та φρων-/φρην- (< φρήν ἡ *душа; розум; мислення*) (πινυτόφρων 2 *розумний*, досл. з *розумною душею* < πινυτός 3 *розумний, розсудливий* + φρήν ἡ; περισσόφρων 2 *дуже мудрий*, досл. з *надзвичайною душею* < περισσός 3 *надзвичайний, чудовий* + φρήν ἡ; εὐφρων 2 *радісний; прихильний; розумний, розсудливий*, досл. з *хорошою душею* < εὖ *добре* + φρήν ἡ; σόφρων 2 *радісний; приємний; прихильний; розумний, розсудливий*, досл. зі *здоровою душею* < σάος 3 *здоровий* + φρήν ἡ).

2) "дія – розумові здібності". Через характеристику дій, виконуваних суб'єктом (порад, думок, мови), або їх результату позначаються розумові здібності суб'єкта виконуваної дії: εὐβουλος 2 *розсудливий, розумний*, досл. з *гарною волею / порадою* (< εὖ *добре* + βουλή ἡ *воля, рішення; порада; роздум*), εὐγνώμων 2 *доброчливий; благородний; розумний, розсудливий*, досл. з *гарною думкою* (< εὖ *добре* + γνώμη ἡ *розум; знання; переконання; думка*), εὐλόγιστος 2 *розсудливий, розумний; обміркований* та εὐλόγος 2 *розумний; вірогідний*, досл. з *гарним словом, судженням* (< εὖ *добре* + λόγος ὁ *слово; сказане; судження*).

Концепт ΣΟΦΟΣ відтворює оцінку людини носіями мови – її інтелектуального потенціалу, життєвого досвіду, адекватності поведінки у певній ситуації тощо. Для повної характеристики особливостей репрезентації досліджуваного концепту необхідно проаналізувати також його емоційно-оцінні характеристики, що дозволить виявити пріоритетні цінності давніх еллінів.

Проаналізувавши понятійні та образні характеристики концепту ΣΟΦΟΣ у давньогрецькій мові, можна стверджувати, що він має чітко виражену позитивну оцінку. У першу чергу, позитивна емоційно-оцінна характеристика репрезентується на морфологічному рівні, адже значна частина лексем-вербалізаторів утворені за допомогою формантів, які підкреслюють високий рівень вираження ознаки та надають лексемі позитивної конотації, зокрема: εὐ- (< εὖ *добре*), ἀρι- *дуже, значно*, πολυ- (< πολύ *дуже, найбільш*), περισσο- (< περισσός 3 *надзвичайний, особливий*), περ- (у складних словах має значення *дуже, зовсім*), ἀρτι- *дуже, відмінно*, наприклад: ἀριφραδής 2 *дуже помітний; розумний*, πολυφραδής 2 *дуже розсудливий*,

περιφραδής 2 *дуже обачливий, розумний* (поряд з φραδής 2 *розсудливий, обачний*); περίουος 2 *дуже обачливий, розумний* (< νοῦς ó розум); ἀρτίφρων 2 *розсудливий, розумний*, περισσόφρων 2 *надзвичайно мудрий*, εὐφρονέων 2 *розумний, прихильний*, εὐφρων 2 *радісний; прихильний; розумний, розсудливий* (< φρήν ή душа; розум; мислення); πολύβουλος 2 *дуже розумний, мудрий*, εὐβουλος 2 *благорозумний, розсудливий* (< βουλή ή воля, думка, порада); εὐγνώμων 2 *добррозичливий; благородний; розумний, розсудливий*, πολυγνώμων 2 *дуже розумний* (< γνώμη ή розум, знання, переконання); πολυφρόντιστος 2 *глибокодумний, мудрий* (< φροντίζω думати, піклуватися), εὐλόγιστος 2 *розсудливий, розумний, продуманий*, εὐλογος 2 *розумний, вірогідний* (< λόγος ó слово, судження).

Ціннісну складову досліджуваного концепту дозволяє також доповнити аналіз просторової метафори. Зокрема, вживання лексеми δεξιός 3 *правий; прихильний* у значенні *розумний*, а також наявність у лексемах βαθυμήτα *мудрий* та ἀκρόσοφος 2 *дуже розумний* сем *високий* та *глибокий* засвідчують позитивну конотацію давньогрецького концепту ΣΟΦΟΣ, оскільки протиставлення правого та лівого, високого та низького, глибокого та мілкого співвідносяться з опозицією "хороший – поганий".

Про позитивну оцінку досліджуваного концепту свідчать також лексеми-репрезентанти, у яких значення *розумний* є одним з неосновних або периферійним. Так, значення *розумний* вербалізується лексемами, значеннями яких є також: εὐφρων 2 *радісний, веселий*, ἔσθλος 3 *хороший*, κεδνός 3 *турботливий, вірний; дорогий; радісний, щасливий*, εἰκώς (εἰοκώς) *який личить; гідний, ἐπιεκής 2 помірний; достатній; зручний; правильний; обдарований*.

Натомість негативна конотація присутня лише у значенні трьох лексем:

1) ἡμίσοφος 2 *наполовину мудрий*;

2) περίφρων 2 *розсудливий, розумний; верхній, зарозумілий*; у негативній конотації цієї лексеми простежується негативно-оцінна характеристика давніми греками невідповідності розумових здібностей людини її соціальній поведінці;

3) σοφιστής ó *знавець; майстер; мудрець*, значення якої зазнало модифікації внаслідок використання лексеми як терміну на позначення платних вчителів філософії та риторики, а згодом (починаючи з Платона) – лжефілософів та шарлатанів.

Як зазначає О. С. Поліщук, "лексика й фразеологія, що вербально відображає прояви й міру людської дурості, завжди в мовах представлена більш широко: у мовній формі прагматично орієнтованих одиниць, як правило, відображається відхилення від норми, яке підлягає осуду" [Поліщук 2013, 89]. Натомість, кількісне співвідношення давньогрецьких лексем, які вербалізують концепти ΣΟΦΟΣ та ΜΩΡΟΣ, становить 79:28, що свідчить про надзвичайну важливість, цінність та актуальність для давніх еллінів такої риси людини, як розум.

Отже, семантичний аналіз лексем-репрезентантів концепту ΣΟΦΟΣ дає підстави зробити висновок, що давні елліни розумною вважали людину, яка не лише мала високий рівень розумових здібностей та інтелектуального розвитку (зокрема, і завдяки досвіду), що відображалось у способі її мислення, але й могла знайти практичне застосування своєму розуму та відповідно поводитися у суспільстві, за що отримувала славу та повагу.

Лазер-Паньків О. В., канд. філол. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Особенности лексической репрезентации концепта ΣΟΦΟΣ в древнегреческом языке

В статье представлены результаты исследования особенностей лексической репрезентации концепта ΣΟΦΟΣ в древнегреческом языке. На основе семантического анализа лексем-репрезентантов концепта ΣΟΦΟΣ дается характеристика его понятийной, образной и ценностной составляющих.

Ключевые слова: концепт ΣΟΦΟΣ, лексем-репрезентанты, вербализация, семантический анализ, метафора, метонимия.

Lazer-Pan'kiv O. V., Ph. D., Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Peculiarities of Concept ΣΟΦΟΣ Lexical Representation in Ancient Greek Language

The results of the research of peculiarities of concept ΣΟΦΟΣ in their lexical representation in Ancient Greek language are presented within this article. Conceptual, figurative and axiological components of the concept are being described by means of the semantic analysis of concept ΣΟΦΟΣ lexemes-verbalizers.

Key words: concept ΣΟΦΟΣ, lexemes-verbalizers, verbalization, semantic analysis, metaphor, metonymy.

Література:

1. *Аполлонов, И. А.* Мудрость как объект понимания в предфилософии Древней Греции : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.01 "Онтология и теория познания" / Аполлонов Иван Александрович. – Краснодар, 1999. – 159 с.
2. *Дворецкий, И. Х.* Древнегреческо-русский словарь : в 2 т. / Иосиф Хананович Дворецкий – М. : Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1958.
3. *Карасик, В. И.* О категориях лингвокультурологии / В.И. Карасик // Языковая личность : проблемы коммуникативной деятельности. – Волгоград, 2001. – С.3–16
4. *Лакофф, Дж.* Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 387–415.
5. *Леонтьева, Т. В.* Интеллект человека в русской языковой картине мира / Татьяна Валерьевна Леонтьева. – Екатеринбург : Изд-во ГОУ ВПО "Рос. гос. проф.-пед. ун-т", 2008. – 280 с.
6. *Липкин, А. И.* Процесс этической индивидуализации в древней Греции [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL : http://philosophy.mipt.ru/publications/works/lipkin/civilization/crisis_renaissance/part02.html. – Назва з екрана.
7. *Лосев, А. Ф.* Диоген Лаэртский и его метод [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL : <http://psylib.org.ua/books/diogenl/txt00.htm>. – Назва з екрана.
8. *Пименова, М. В.* Концепт СЕРДЦЕ : образ, понятие, символ / Марина Владимировна Пименова. – Кемерово : КемГУ, 2007. – 500 с.
9. *Поліщук, О. С.* ЛЮДИНА НЕРОЗУМНА крізь призму слов'янських компаративних фразеологізмів / О. С. Поліщук // Наукові записки НДУ ім. М. В. Гоголя : Філологічні науки. – 2013. – Кн. 4. – С. 87–92.
10. *Frisk, H.* Griechisches etymologisches Wörterbuch / Hjalmar Frisk. – Band I–II. – Heidelberg : Carl Winter, Universitätsverlag, 1959–1961.
11. *Liddel H. G., Scott R.* A Greek-English Lexicon [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL : <http://stephanus.tlg.uci.edu/ljsj/#eid=1&context=lsj>.

Стаття надійшла до редакції 12.05.14